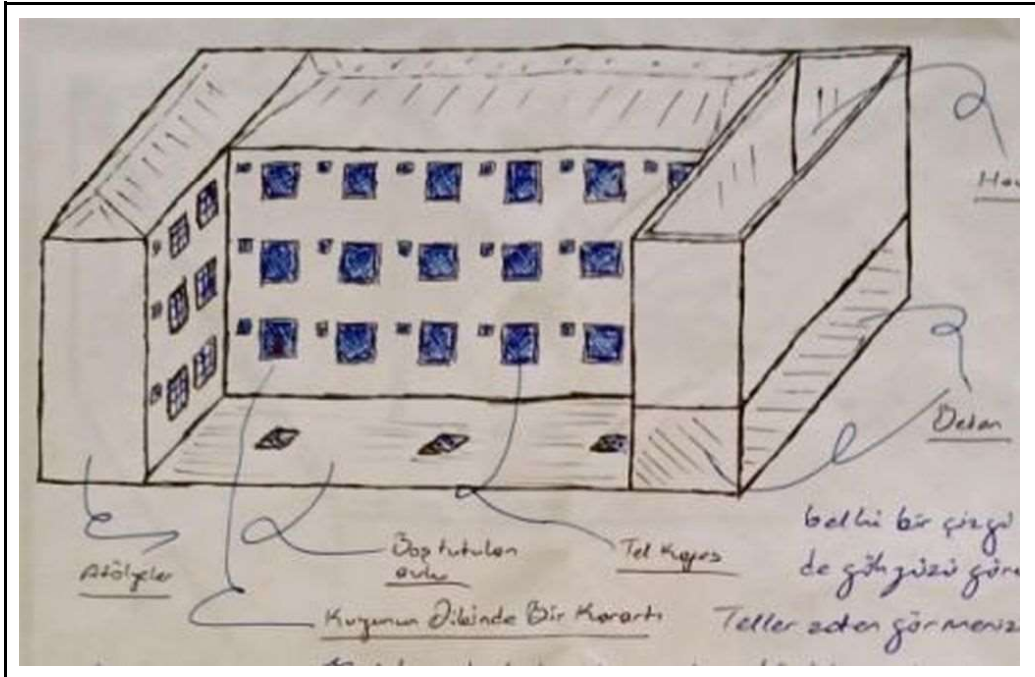
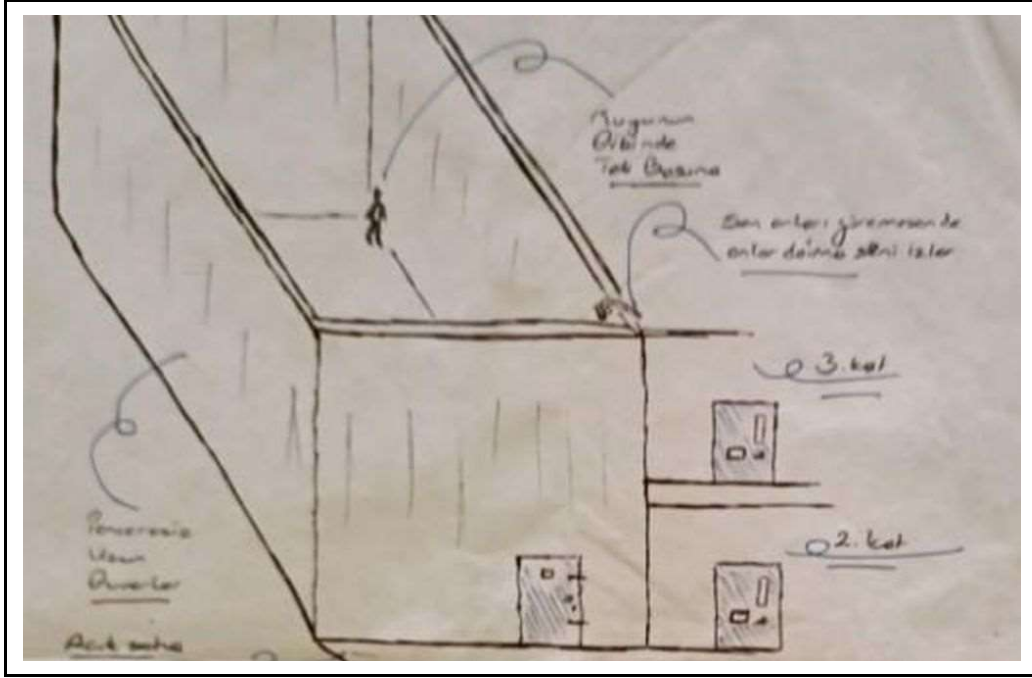

S VE Y TİPİ HAPİSHANELER RAPORU

10 TEMMUZ 2024

12 Eylül askeri darbesiyle beraber yeni “tip” hapishaneler inşa edilmeye başlanmıştır. O dönemden bu döneme özellikle de politik mahpusların yaşam alanlarını daraltmak için farklı tiplerde hapishaneler inşa edilmeye devam edilmiştir. Her yeni inşa edilen “tip” hapishane ile birlikte peyderpey koğuş sisteminden oda/hücre sistemine geçilerek mahpusların yaşam alanı hem fiziki hem psikolojik olarak insani koşullardan uzaklaştırılmıştır.

12 Eylül’ün ardından ilk olarak E tipi hapishaneler inşa edilmiştir. E tipi hapishaneler, geçmişin büyük koğuşlarının aksine 16-20 kişilik koğuşlardan oluşturulmuştur. Sonrasında H tipi hapishaneler inşa edilmiştir. Bu tip hapishanelerde ise koğuşlar, 4-6 kişilik küçük odalara dönüştürülmüştür. 2000 yılında ise tamamı bir ve üç kişilik “odalar/hücreler” şeklinde tecrit tipi F tipi hapishaneler açılmıştır. Dönemin Adalet Bakanlığı tüm itirazlara rağmen, inşaatları henüz bitmemiş F tipi hapishanelere geçiş politikasını hayata geçirmiştir. Bu hücre tipi oda sistemini kabul etmeyen mahpusların bulunduğu hapishanelerde 19 Aralık 2000 tarihinde adına “Hayata Dönüş Operasyonu” dedikleri baskınlar düzenlenmiştir. Devrimcilerin tutulduğu 20 hapishaneye düzenlenen saldırılarda 10’u kadın, 30 mahpus katledilmiştir. Bazı hapishanelerde kimyasal gaz kullanılmış, birçok hapishanede mahpuslar ağır işkencelerden geçirilmiş ve akabinde F tipi hapishanelere götürülmüşlerdir. Sonraki süreçte F tipi hapishaneleri ise yine “oda” sistemine dayanan D, L ve T tipi hapishaneler takip etmiştir. Son yıllarda, bu yeni tip hapishanelerin yanı sıra, eski tip hapishaneler de "oda sistemine" dönüştürülmeye başlanmıştır.

Türkiye’de yapısı ve tecrit koşulları sebebiyle eleştiri konusu olan F tipi ve benzeri hapishanelerden sonra politik mahpuslar üzerindeki tecridi derinleştirmek için mahpusların ve insan hakları savunucularının “kuyu tipi hapishaneler” diye ifade ettikleri S ve Y tipi yüksek güvenli hapishaneleri açılmaya başlanmıştır. Sadece “yüksek güvenli cezaevi (YGC)” adıyla olan ve koşulları S ve Y tipi ile aynı olan hapishaneler de açılmış ancak bu raporun konusunu özel olarak Y ve S tipleri oluşturmaktadır.

Adalet Bakanlığı 1 Temmuz 2024 tarihi itibarıyla toplam 403 hapishanenin 295.328 kişilik kapasitesinin olduğunu açıklamıştır. Bakanlığın 1 Temmuz 2024’te açıkladığı verilere göre ise hapishanelerde 342.526 mahpus bulunmaktadır.

AKP iktidarı, her torba yasada infazla ilgili değişiklikler yapıp adli mahpusları salıverirken, bir yandan hapishanelerde siyasi mahpus sayısı artmakta ve 2020 yılında İnfaz Kanunu’nda yapılan değişiklikle pişmanlık dayatan, Anayasa’ya aykırı belirsiz ifadeler taşıyan, yoruma açık, son derece subjektif olan iyi hal kriterleri ile idare ve gözlem kurulu kararlarıyla siyasi

mahpusların tahliyeleri engellenmektedir. Adalet Bakanlığı, bu yeni tip yüksek güvenlikli hapisaneler eliyle de zaten özgürlüğünden yoksun bırakılan siyasi mahpusları bir de tecrit koşullarıyla cezalandırmaktadır.

Adalet Bakanlığı verilerine göre 2021 yılında 32 adet, 2022 yılında 22 adet, 2023 yılında 16 adet yeni hapisane açılmış olup bunlardan 7'si S tipi, 14'ü ise Y tipi hapisanelerdir.

Bugün Manavgat, Antalya, Bodrum, Iğdır, Kırşehir, Kavak ve Çarşamba S tipi hapisaneleri olmak üzere toplam 7 adet S tipi hapisane bulunuyor. Adana Suluca, Aksaray 1-2-3 nolu, Antalya, Burdur 1-2 nolu, Erzurum Aziziye 1-2, Kırşehir, Konya Ereğli 1-2 nolu, Tekirdağ Karatepe 1-2 nolu olmak üzere toplam 14 adet de Y tipi hapisane bulunuyor. Adalet Bakanlığı kaynaklarına göre bu hapisanelerde “ağırlaştırılmış müebbet cezası alan hükümlüler, terör suçundan tutuklu ve hükümlüler” ile 5275 sayılı İnfaz Kanunu'nun 9. maddesinin 3. fıkrası kapsamında belirlenen mahpusların kalması hedefleniyor. Bu raporun konusu olmamasına rağmen Yüksek Güvenlikli Hapisane sayısının 22 adet olduğunu ve bunların da S ve Y tipi hapisaneler gibi mahpuslar bakımından çok ciddi ihlallere sebep olduğunu belirtmek isteriz.

Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası almasalar da buldukları hapisanelerde idare ve gözlem kurulları tarafından belirlenen mahpuslar, “Eylem ve tutumları nedeniyle tehlikeli hâlde bulunan ve özel gözetim ve denetim altında bulundurulmaları gerekli olduğu saptananlar ile buldukları kurumlarda düzen ve disiplini bozanlar veya iyileştirme tedbir, araç ve usûllerine ısrarla karşı koyanlar bu kurumlara (yüksek güvenlikli hapisanelere) gönderilirler.” şeklindeki düzenleme gerekçe gösterilerek Y ve S tipi hapisanelere sürgün edilmektedir.

Adalet Bakanlığı bugüne dek kamuoyuna bu tip hapisanelere ilişkin aydınlatıcı herhangi bir bilgilendirme veya açıklama yapmamıştır. Bu sebeple mahpuslara fiziksel müdahale edilmeksizin yapısı ve dizaynı ile işkence mimarisi olan hapisaneler açılana kadar gizemini korumuştur. Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü tarafından düzenlenen bir dizi konferansla bu yeni tip hapisanelerin modernize alt yapılar kullanılarak dizayn edilmesi ve yenilikçi teknolojilere yer verilmesi övgüye konu edilirken, insan temasının sıfıra indirilmesinin amaçlandığı bu hapisanelere sürgün edilen mahpuslar ağır tecrit koşullarına direnerek yaşamlarını devam ettirmeye çalışmaktadır.

Partimiz hukuk komisyonunun avukatları, MED-TUADFED, ÖHD, İHD, ÇHD, CİSST gibi sivil toplum ve hukuk örgütleri ile baroların ziyaretleri ve yaptıkları raporlama çalışmaları sayesinde bu hapisanelere dair bilgi edinilmiş, kamuoyu aydınlatılmıştır.

17 Haziran 2023'te Y tipinde tutulan bir mahpus basına da yansıyan mektubunda, kendini “kuyunun dibindeki” insan olarak tanımlamıştır. Mektupta mahpus, hapishanenin beş bloktan oluştuğunu, her blokta beş birimin ve 90 hücrenin olduğunu, birimlerin üç katlı olup her katta ise 6 hücre bulunduğunu, hiçbir hücrenin havalandırmasının olmadığını, her birim için ayrı havalandırma yapıldığını, havalandırmaların yüksek duvarlı ve penceresiz olduğunu, her iki yandaki kamerayla sürekli izlendiklerini anlatmıştır. Mahpus, mektubunda hapishanenin hem üst hem de alt katındaki hücrelerinde kaldığını belirterek “İkisi de aynı hissi yaratıyor. Düşünün, en alt katta zorlayarak bakarsanız belli bir çizgi halinde gökyüzü görünüyor. Teller zaten görmenizi iyice olanaksızlaştırıyor. Yani burada bize adeta ‘kafes hayvanı’ muamelesi yapılıyor. Alt katlara güneş hiç inmiyor, avlunun eni de çok dar. Önümüzde boş bir avlu var. Oraya açılan bir kapı da var ama oraya hiç çıkarılmıyoruz. Çıkarıldığımız havalandırma da müstakil değil, ihtiyaçlarımızı götürmemize izin verilmiyor.” Mektubun devamında mahpus, sadece Y tipi hapishanesinde bulunmanın tek başına bir işkence hali olduğunu anlatmıştır.¹

S ve Y tipi hapishanelerdeki ağır tecrit koşulları ve bu tip hapishanelerin yaşam hakkı ihlallerine yol açması nedeniyle birçok mahpus bu hapishanelerin kapatılması için çeşitli protestolar ve eylemler gerçekleştirmektedir. Bazı mahpuslar ise aynı taleple açlık grevine ve ölüm orucuna girmektedir. Bolu F tipi yüksek güvenlikli hapishanesinde hükümlü bulunan Nurettin Kaya'nın “S, R ve Y Kuyu Tipi Hapishaneler Kapatılsın, Tecride Son Verilsin” talebiyle girdiği ölüm orucu 30 Haziran 2024 tarihi itibarıyla 254. günündedir. Aynı taleple açlık grevine giren mahpuslar Cemil Kurt, Oktay Kelebek, Cem Dursun ve Alişan Gül de eylemlerinin kritik aşamasındadır.

ÇHD davasından Marmara hapishanesinde tutuklu bulunan Avukat Barkın Timtik'in Y tipi diye adlandırılan, yeni yüksek güvenlikli hapishanelerin kurgulanma amacını anlattığı mektubuna bu raporda yer vermeyi anlamlı buluyoruz²:

“İnsanlık dışı bu mekânlar asla suçun ıslahı ya da cezanın infazı amacı taşıyor. Bu mekânlar imha üzerine inşa edilmiş görünüyor. Sessiz sedasız ‘ecel’ ürünü ölümlere yol açsın isteniyor. En azından benim anlayabildiğim şey budur. Bu hapishanelerin adı bile yok... Yüksek güvenlikli diğer hapishanelerle ayırt edici bir yanı olmasın diyedir muhtemelen. Suç aleti

¹ <https://bianet.org/yazi/artik-tek-basinasin-280384>

² <https://bianet.org/haber/tutuklu-avukat-timtik-y-tipiyle-ilgili-yazdi-gokyuzunu-goremezsiniz-286697>, Erişim Tarihi: 23.06.2024.

gizlenir ya, suçlu tarafından. Bunu benzetiyorum bir isim bile konulmamış olmasını. ... Bu mekânlar üç katlı, pencerelerde kum eleği sıklığında tel örgüler var. Hava girişi bile engellenmek isteniyor olmalı. Yağmur yağdığında kolunuzu uzatıp bir damla ile temas edemezsiniz. Gökyüzü hiç görünmez hele ki alt kat hücrelerdeyseniz. Güneş de girmez şekilde inşa edilmiştir. Kimsenin yasaklanmasına gerek kalmaz böylece, zaten güneşe yasaktır buralar.”

Partimiz tarafından bu kuyu tipi hapisanelere ve bu hapisanelerde yaşanan hak ihlallerine ilişkin Türkiye Büyük Millet Meclisi’ne pek çok soru önergesi sunulmuş, ancak herhangi bir yanıt alınmamış, verilen araştırma önermeleri de reddedilmiştir. Yine Meclis İnsan Hakları İnceleme Komisyonu’na yapılan onlarca başvuru sonuçsuz kalmıştır.

Hapishanenin özelliklerine ilişkin, yapılan görüşmelerden ve hazırlanan raporlardan edinilen genel bilgiler şu şekildedir:

- Y ve S tipi hapisanelerin kapasiteleri ortalama 300-500 olup mahpuslar tek kişilik odalarda kalmaktadır.
- Bu hapisanelerde tutuklu ve hükümlüler, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasının infaz koşullarında tutulmaktadır.
- Hücreye ait havalandırma olmadığı için mahpuslar hücrelerinden gardiyan tarafından çıkarılarak 2. katta bulunan havalandırma alanına götürülmektedir. Mahpuslar için havalandırma hakkı günde sadece 1,5 saat olarak kullanılmaktadır.
- Havalandırma alanının hücreyle doğrudan bağı olmadığı için yağmurdan, güneşten korunacak herhangi bir yer bulunmamaktadır.
- Hücre pencerelerindeki tel örgüler hücrenin güneş görmesine izin vermemektedir.
- Hücreleri 24 saat gören kameralar bulunmaktadır.
- Hücre kapıları sadece elektronik olarak açılmak üzere tasarlanmış durumdadır.
- Aile ziyaretleri tek tek yapılmakta, ziyaretçilerin ve mahpusların diğer mahpus ve aileleri ile temaslarına izin verilmemektedir.

Tespit edebildiğimiz kadarıyla S tipi hapisanelerde bugüne dek yaşanan ve basına yansıyan hak ihlalleri:

Tespit edebildiğimiz kadarıyla Manavgat S tipi hapisanesinde yaşanan hak ihlalleri:

1. Mahpus Dilan Yörüklü, 28 Ocak 2023 tarihli mektubunda, Manavgat S tipi hapisanesine sürgün edildiğinde girişte çıplak aramaya maruz kaldığını, ortak alanı ve havalandırmayı görecektir şekilde iki kamera olduğunu, odada 5 adet kitap kotasının bulunduğunu, ziyaretlerde gelenlerle yan yana oturmadıklarını, ziyaretçilerin kıyafetine bile müdahale edildiğini anlatmıştır.
2. İHD'nin 15 Mart 2023 tarihli raporuna göre, 10 Şubat 2023'te deprem nedeniyle Kahramanmaraş Türkoğlu 2 nolu L tipi hapisanesinden sürgün olan mahpuslar, girişte çıplak aramaya maruz bırakılmış, soyunma kabinlerinde zorla kıyafetleri çıkarılmıştır. Sağlık kontrolünden geçirilmemişlerdir. Mahpuslar yalnızca koğuşt arkadaşlarıyla havalandırmaya çıktıklarını, havalandırmanın sabah 8.30, akşam 17.00 arası açık olduğunu, havalandırmada bulunan kameranın odaları gördüğünü belirtmişlerdir. Sıcak su kotayla verilmiş, yeterli temizlik malzemesi ise verilmemiştir. 3 kişilik odada 4 kişi kalan mahpuslardan biri yerde yatmaktadır. Hapishanede herhangi bir sosyal faaliyet ise olmamıştır.
3. 19 Nisan 2023'te ailesiyle yaptığı görüşmede Bayburt M tipi hapisanesinden Manavgat S tipi hapisanesine sürgün edilen mahpus Neslihan Çetin, kaldıkları koğuşun 24 saat kamera ile izlendiğini, hapishane idaresi ile yaptığı görüşmelerin örgütsel faaliyet kapsamında değerlendirilerek disiplin suçu işledikleri gerekçesiyle soruşturma açıldığını anlatmıştır. 29 Nisan 2023'te Hasta Mahpuslara Özgürlük İnisyatifi Çetin için "Rapor almasına rağmen fitik ve eklem romatizmasından dolayı egzersiz yapması için gereken minderini teslim alamamıştır. Yine doktor raporu ile fitik ve boyun düzleşmesi için yatarken kullandığı ortopedik yastığı verilmiş ancak yatakta otururken ve destek amaçlı kullandığı diğer yastığı 'gerek yoktur' denilerek verilmemiştir." şeklinde açıklama yapmıştır.
4. 15 Kasım 2023'te mahpus Yusuf Şahin'in babası Abdullah Şahin basına "Görüşe gittiğimizde insanlık dışı bir aramadan geçiyoruz. Her görüşe gittiğimizde 10 kapıdan geçiyoruz. Her gittiğimizde kimliğimizi alıp parmak izi alıyorlar, sonra bizi arıyorlar, hatta ayakkabılarımızı bile çıkarıp bakıyorlar. Biz şu ana kadar 5 hapishaneye gittik, her hapishanenin sistemi, bize yaklaşımı farklıydı, ama en kötüsü Manavgat S tipi Hapishanesi." şeklinde açıklama yapmıştır.
5. Türkiye İnsan Hakları Vakfı'nın 15 Mayıs 2024 tarihli Günlük İnsan Hakları Raporunda, bazı koğuşlarda kapasite üzerinde mahpus tutulması sebebiyle kimi mahpusların yerde yatmak zorunda kaldığı, tuvalet ve banyolarda sıra olduğu ve yemeklerin doyurucu ve yeterli miktarda olmadığı belirtilmiştir.

6. 6 Haziran 2024'te Manavgat S tipi hapisanesindeki mahpus Tuba Sert'in abisi "Kaldığı odada kamera var ve her hareketi izleniyor. İlk sevk edildiğinde havalandırmaya götürülmüyordu, şimdi günde 1 saat kadar götürülüyor. Ziyarete gittiğimizde sadece Tuba'yı görebiliyoruz ve onunla teker teker görüşmemize izin veriliyor. Eğer ziyaretine iki kişi gidersek, ziyaret süresini ikiye bölüp sırayla görüşebiliyoruz." şeklinde basına bilgi vermiştir. Mahpus Mehmet Şanverdi'nin eşi Mukaddes Şanverdi, eşini ziyarete gittiğinde yan yana oturmalarına dahi izin verilmediğini belirtmiştir.
7. 21 Mart 2023'te mahpus Şimal Deniz, Halkın Hukuk Bürosu'na gönderdiği mektupta, 3 kişilik hücrelerde alt kattaki kameranın açısının direkt banyo ve tuvalet olan bölümü tamamen görecek şekilde ayarlandığını, tuvaletin kapısının hafif bir şekilde aralanmasıyla bile içerisinin tamamen görüldüğünü, açık görüş esnasında ziyaretçilerle yan yana oturmadıklarını, ayrıca hücre içinde kişi başı 5 kitap alabildiklerini yazmıştır
8. 2023 yılının Mart ayında Marmara hapisanesinden sürgün olan mahpus Beyhan Gün, istekleri dışında sevk edilmelerini protesto etmek için açlık grevi yaptıklarını, hapisane personelinin müdahale ettiğini, müdahale esnasında nefesi kesilene kadar boğazının sıkılarak dövüldüğünü anlatmıştır.

Tespit edebildiğimiz kadarıyla Antalya S tipi hapisanesinde yaşanan hak ihlalleri:

1. İHD'nin 14 Temmuz 2021 tarihli raporuna göre, Antalya L tipi hapisanesinden yeni açılan S tipi hapisaneye sürgün edilen mahpusların birçoğunun hapisaneye girişte çıplak aramaya maruz bırakıldıkları, buna karşı 'İnsanlık Onuru İşkenceyi Yenecek' şeklinde slogan attıkları, akabinde bazı mahpusların, infaz koruma memurları tarafından darp edildikleri, yerlere yatırıldıkları, ters kelepçe takıldığı, tek kişilik odalara konuldukları tespit edilmiştir.
2. Antalya S tipi hapisanesindeki mahpus Hasan Çelik'in koşullu salıverme tarihi 25 Aralık 2021 olmasına rağmen "banyo yapmadığı ve personelle geçinemediği" gerekçesiyle tahliyesi ertelenmiştir. 20 Ocak 2022'de ikinci kez idare ve gözlem kuruluna çıkan mahpusun tahliyesi bu sefer de "tarafsız koğuşa geçme ve örgütten ayrıldığına dair dilekçe" vermesi yönündeki baskıya olumlu cevap vermediği için engellenmiştir. Yapılan itiraz üzerine mahkeme kararın soyut temellere dayandırıldığını belirterek bu kararı kaldırmış ve bunun üzerine 20 Ocak 2022'de yeniden kurul karşısında çıkan Çelik tahliye edilmiştir.

3. 2022 yılı Mayıs ayında Edirne F tipi hapisanesinden Antalya S tipi hapisanesine sürgün edilen Zerdeşt Oduncu'nun annesi "Oğlumun konulduğu hücrede havalandırmanın üstüne de tel yapmışlar. Kafes gibi bir yerde tutuluyor. Hastalığı her geçen gün ilerliyor. Zayıflamış ve kararmıştı. Kafeste tutulduklarını, keyfi uygulamaların olduğunu söyledi. Yemekleri bile keyfi şekilde dağıtılıyor. Her gün eridiğini söyledi. Neden o kadar karardığını, neden zayıfladığını sorduğumda, 'bu hücrede artık nefes alamıyorum' dedi. Eşyalarını vermemişler, hücrede tek başına tutularak, her gün işkence gördüğünü söyledi" şeklinde bilgi aktarmıştır.
4. 2022 yılının Ağustos ayında Antalya S tipi hapisanesindeki hasta mahpus Zerdeşt Oduncu ve 7 mahpusa havalandırmadaki demir kafesleri açtıkları gerekçesiyle 100'er gün hücre cezası verilmiştir.
5. 2022 yılının Eylül ayında Antalya S tipi hapisanesinde mahpus Ali Karakurt'un annesi Sakine Karakurt, gardiyanların oğlunu ölümle tehdit ettiğini aktarmıştır.
6. 2022 yılının Kasım ayında Antalya S tipi hapisanesinde mahpus Ekrem Altay, tedavi haklarının engellendiğini belirtmiştir.
7. 2023 yılının Mart ayında Antalya S tipi hapisanesinde 28 yıllık mahpus İdris Başaran, istihbarat ile görüşmeye zorlandığını belirterek savcılığa suç duyurusunda bulunmuştur.
8. 2023 yılının Temmuz ayında Antalya S tipi hapisanesinde mahpus Ekrem Altay, ağır hasta mahpusların hastane sevkini yapılmadığını aktarmıştır.
9. 2023 yılının Ağustos ayında Antalya S tipi kapalı hapisanesinde demir kelepçelerden yapılan "domuz bağı" ile 5 saat işkence gören hasta mahpus Burhan Barut, yaşadığı işkence nedeniyle 7 Temmuz'da açlık grevine başlamıştır.
10. Antalya S tipi hapisanesinde 30 yıllık mahpus Şakir Akkurt'un koşullu salıverme tarihi 24 Nisan 2024 olmasına rağmen idare ve gözlem kurulu kararıyla tahliyesi 6 ay ertelenmiştir.
11. Antalya S tipi hapisanesindeki 40 mahpusa Haziran 2024'te on birer günlük hücre cezası verildi, radyolarına el konuldu. Mahpus İslam Erdoğan, hapisane personelinin sol kollarına kurt amblemi takarak gezdiğini söylemiştir.

Tespit edebildiğimiz kadarıyla Bodrum S tipi hapisanesinde yaşanan hak ihlalleri:

1. İHD'nin Ege Bölgesi Hapishaneleri 2022 Yılı Hak İhlalleri Raporu'na göre, mahpuslar ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasının infaz koşullarında tutulmakta, sosyal

faaliyetlere katılamamakta, sürekli oda baskınlarına maruz kalmakta ve bu baskınlarda özel eşyaları dağıtılmaktadır.

2. 30 Nisan 2022’de basına açıklama yapan mahpus Ali Dođan Aktay’ın kardeşi Ezgi Aktay, kardeşinin buraya sürgün edildiğini belirterek “Şu anda dışarı ile iletişim kurması engelleniyor. Ne gazete veriliyor ne dergi. Hiçbir iletişim aracına abone olamıyor. Ayrıca temel ihtiyaçlarını götürdüğümüzde idare, ‘bunlar kantinde var’ deyip vermiyorlar. Kantinde ise bu ihtiyaçlar çok fahiş fiyatlarda satılıyor. Ayrıca şu anda S tipinde bulunan 9 siyasi tutuklu var. Onlar ile aynı yere koymuyorlar. En son 3 hafta önce görüşe gittiğimde mektup ve faksların da gönderdiği yerlere ulaştırılmadığını öğrendim. İdare, ‘kurumu kötülüyor’ diye gerekçe göstererek, göndermeyip geri veriyor.” demiştir.
3. 11 Temmuz 2022’de mahpus Ali Osman Yılmaz, şüpheli bir şekilde (ası suretiyle intihar olduğu söylendi) yaşamını yitirmiştir.
4. 2022 yılının Ağustos ayında Bodrum S tipi hapishanesini ziyaret eden avukatların raporuna göre, 18 siyasi mahpustan beşi 2’li ve 3’lü koğuşlarda, geri kalanı ise tekli hücrelerde tutulmaktadır.
5. Hasta mahpuslardan Suphi İsmail, bir ayağı ampüte olmasına rağmen, Kudbettin Mentеш tansiyon hastalığına ve ilerlemiş yaşına rağmen, Gürbüz Topçu ise vücudunun sol kısmında kısmi fonksiyon kayıpları bulunmasına ve bir gözünü kaybetmiş olmasına rağmen tek tutulmaktadır.
6. Tüm hücrelerde kamera sistemi bulunmakta ve kamera mahpusların doğrudan yaşam alanını görmektedir.
7. Mahpusların hücrelerinde bulundurabildiği kitap sayısı 5 ile sınırlandırılmıştır.
8. Mahpuslara Birgün gazetesi haricinde hiçbir muhalif yayın verilmemektedir.
9. Mahpusların hastaneye sevk işlemleri gecikmeli olarak gerçekleştirilmektedir.
10. 2022 yılının Ağustos ayında Bodrum S tipi hapishanesinde tutulan hasta mahpus Mehmet Salih Filiz, tedavi olabileceği bir hapishaneye sevk talebinde bulunduğu için hapishane müdürlüğünde darp edilmiştir.

Tespit edebildiğimiz kadarıyla Iğdır S tipi hapishanesinde yaşanan hak ihlalleri:

1. 2021 yılının Aralık ayında Iğdır S tipi hapishanesine ilk sürgünlerden olan Hogır Batu, sırtına basılıp, çırılçıplak yüzüstü yatırılarak işkence yapmak suretiyle çıplak aramaya maruz kalmıştır. Askeri nizamda sayım dayatmasına uymadığı gerekçesiyle dilekçeleri

teslim alınmamıştır. Mahpus maruz kaldığı işkence ve onur kırıcı muameleden ötürü açlık grevine başlamıştır. Açlık grevinin 4. günündeyken, sayım sırasında koridorda dolaşan nöbetçi müdüre sesini duyurmak için kapıya vurmasının ardından 10-15 gardiyan tarafından kafasına vurularak yere düşürülüp dövülmüştür. Süngerli odaya götürülerek burada iki kolu ve iki ayağı ters bir şekilde kelepçelenmiştir. Daha sonra rahatsızlanması üzerine revire ve hastaneye götürülmüş, odaya geçtikten sonra da gardiyanların sayıma veya aramaya geldiğinde “Hogir sen hala yaşıyor musun, intihar etmedin mi?” şeklinde sorularına maruz kalmıştır.

2. Mahpus Faysal Çiçek, 23 Aralık 2021’de Diyarbakır D tipi hapisanesinden Iğdır S tipi hapisanesine getirildiğini, kuruma getirildiğinde ilk bekleme salonunda 1-1,5 saat bekletildiğini, sandalyenin olmadığını, tekli hücrede tutulduğunu, kendisine temizlik malzemesi verilmediğini, kendi imkanlarıyla gazete küpürleriyle odayı temizlediğini, odanın çok kirli olduğunu aktarmıştır.
3. Mahpus Fırat Gerekli, 26 Ağustos 2021’de Diyarbakır 1 nolu yüksek güvenlikli hapisanesinden Iğdır S tipi hapisanesine sevk edildiğini, girişte çıplak arama yapıldığını, aramanın üzerine bir muşamba verilerek yapıldığını, direndiği için sözlü şiddete maruz kaldığını, personellerin bağırarak iletişim kurduğunu, kendilerine terörist diye hitap ettiklerini, 8 aydır kurul kararı tekli hücrede tutulduğunu, tıraş olamadığını berber ihtiyacının karşılanmadığını, yemeklerin az miktarda yetersiz olduğunu, bu uygulamalara karşı çıkıldığında odalarının diğer arkadaşlarından uzaklaştırıldığını, arkadaşlarının nereye götürüldüğünü bilmediğini aktarmıştır.
4. Mahpus Ruken Yıldız, kalp kapakçıklarında çürümeye yakın romatizma, yüksek tansiyon, rahminde kist, kan pıhtılaşması bozukluklarından dolayı hastanede tedavi sürecine girmesi gerektiğini ancak hastanede kelepçeli muayene dayatıldığı için muayene olamadığını ve tedavilerinin geciktiğini aktarmıştır.
5. 21 Ocak 2022’de İHD ve ÖHD’nin hazırladığı rapora göre, Iğdır S tipi hapisanesinde her yeni gelen mahpusa çıplak arama yapılmakta, tüm mahpuslar tekli odalarda tutulmakta, kendilerine “yıkım timi” ismini veren bir personel ekibi mahpuslara işkence uygulamaktadır. Özellikle de adli suçlardan psikolojik tedavi görmesi gereken mahpuslar tedavi edilmemektedir. Ayakta sayım, odadan çıkışta duvar dibinde soldan nizami yürüme, ayakkabı çıkarma dayatmaları ile ziyarete gelen ailelere ince arama yapılmaktadır. Görüş odasının içinde kamera bulunmaktadır ve aileden gelen iki kişi ise 15'er dakika tekli görüş yaptırılıp toplamda 30 dakikalık görüş sağlanmaktadır. Maddi imkanı olmayanlar berbere gidememekte ve televizyon alamamaktadır.

6. 20 Şubat 2022’de mahpus Sezer Alan şüpheli şekilde yaşamını yitirmiştir. Mahpus ailesiyle 19 Şubat'ta yaptığı son görüşmede, infaz koruma memurlarının işkence ve kötü muamelesine maruz kaldığını, iki gündür idrarından kan geldiğini söylemiştir. Aynı hapishanede mahpus bulunan Fırat Gerekli, yaşanan bu ölüm sonrasında ailesiyle yaptığı telefon görüşmesinde, kendisi ve arkadaşlarının tehditlere maruz kaldığını anlatmıştır.
7. 20 Mart 2022’de mahpus Sinan Kaya şüpheli şekilde yaşamını yitirmiştir. İnfazını tamamlayarak tahliye olmasına 2 yıl 4 ay kalan mahpusun annesi Fatma Kaya, “Çocuğumun televizyon kablosu ile intihar ettiğini söylediler. Daha sonra yanarak öldü dediler. Televizyonu aldık, kısacık kablo hala televizyona bağlıydı. Boynunun arka tarafında hiçbir iz yoktu. Vücutunda yanıklar vardı. Cuma günü doktora götürmüşler. Ondan sonra da intihar ettiğini söylediler. Bugün savcıya her şeyi anlattık. Çocuğumun intihar ettiğine kesinlikle inanmıyorum.” demiştir.
8. 2023 yılının Haziran ayında Iğdır S tipi hapishanesinde birçok ihlalin yaşandığını belirten avukat Rıdvan Şahin, mahpusların kendisine “Gardiyanlar ses ve görüntü alan kameraları kapatarak bizi darp ediyorlar.” dediğini aktarmıştır.
9. 2023 yılının Haziran ayında mahpus Fuat Bulut’un işkenceye dayanamadığı için bileklerini kestiği basına yansımıştır.
10. 12 Haziran 2023’te Iğdır Barosu, mahpusların darp edildiğine dair sesleri duyan ve müdahale etmek isteyen avukatların gardiyanlar tarafından tehdit edildiğine dair basın açıklaması yapmıştır.
11. 2023 yılının Ekim ayında mahpus Fırat Gerekli, arkadaşlarıyla birlikte tehdit edildiklerini belirterek, “Başımıza bir şey gelirse sorumlusu kurum müdürü olacak.” demiştir.
12. 26 Mayıs 2024’te mahpus Ercan Çakar şüpheli şekilde yaşamını yitirmiştir. Babası Ahmet Çakar, intihar haberinden 5 gün önce 20 Mayıs’ta oğlunu görmeye gittiğinde gayet sağlam ve sağlıklı olduğunu, intihar edecek birisi olmadığını, görüşmede oğlunun kendisine, “Bunlar (gardiyanlar) beni öldürecek, başıma bir şey getirecek. Burada bana işkence yapılıyor. Kolumu kırdılar. Eğer bana bir şey olursa hapishane müdürü başta olmak üzere burada bulunan gardiyanlar sorumludur.” dediğini basınla paylaşmıştır. Cenazeyi teslim almaya gittiklerinde oğlunun cansız bedeninde işkence izlerinin olduğunu paylaşan baba Çakar, “Vücutun sağ bölümünde el izi, sırtında boydan boya kırmızılık, boynunda ise kırmızı rengi gittikçe siyahlaşıyordu. Bunların tümü işkenceye bağlı oluşan belirtilerdir.” şeklinde açıklama yapmıştır.

Tespit edebildiğimiz kadarıyla Kırşehir S tipi hapishanesinde yaşanan hak ihlalleri:

1. İHD'nin 15 Mart 2023 tarihli raporuna göre, deprem nedeniyle Kahramanmaraş Türkoğlu 1 nolu L tipi hapishanesinden sürgün gelen mahpuslar, gardiyanların kendilerine hapishanenin yeni inşa edilmesinden dolayı henüz hazır olmadığını söylediklerini, spor, atölye, kurs gibi etkinliklerin yapılamayacağını, kantinin tam olarak faaliyette olmadığını, kantinde her şeyin fahiş fiyatlarda satıldığını, revire çıkarılmadıklarını, doktorun ne zaman geleceğinin bilinmediğini, koğuştaki verilen sıcak suyun kotasının düşük olduğunu, kaloriferlerin hiç yanmadığını, yemeklerin çok küçük porsiyonlarda verildiğini aktarmışlardır. Mahpuslar ayrıca S tipi hapishanelerde havalandırma alanının güneşi engelleyecek şekilde dizayn edildiğini ve bu nedenle koğuşların güneş almadığını belirtmişlerdir.
2. 2023 yılının Haziran ayında Kırşehir S tipi hapishanesinde kemik erimesi hastalığı bulunan mahpus Süleyman Ayaz, test yaptırmak için verdiği dilekçenin hapishane idaresi tarafından reddedildiği belirtmiştir.
3. 2023 yılının Haziran ayında Kırşehir S tipi hapishanesinde mahpus Remzi Bayram, koğuşlarının basıldığını ve bazı eşyalarına el konulduğunu söylemiştir.
4. 2023 yılının Eylül ayında Kırşehir S tipi hapishanesinde hasta mahpus Şervan Sertkaya, ailesiyle yaptığı telefon görüşmesinde kan kusmasına rağmen hastaneye sevk edilmediğini belirtmiştir.
5. Kırşehir S tipi kapalı hapishanesindeki hasta mahpus Cemil İvrendi, 60 yaşında, hapishanede 6 ameliyat geçirmesine rağmen Adli Tıp Kurumu'nun hapishanede kalabileceğine dair raporu nedeniyle tahliye edilmemektedir. Ayda bir tetkik yapılarak ilacının dozu belirlenmesi gerekmekte ancak ağız içi arama dayatması nedeniyle hastaneye gidemediği için tedavisi engellenmektedir.

Tespit edebildiğimiz kadarıyla Kavak S tipi hapishanesinde yaşanan hak ihlalleri:

1. İHD'nin 15 Mart 2023 tarihli raporuna göre, deprem nedeniyle sürgün olan mahpuslar hapishane girişinde çıplak aramaya maruz kalmışlar, bu sebeple darp edilmişlerdir. Darp edilen mahpuslardan birine gardiyanlar tarafından "Bu hoş geldin partisiydi" denilmiştir. Hastane sevklerinde ağız içi arama dayatması yapıldığından tedavi hakları engellenmektedir. Hiçbir sosyal etkinlik bulunmamaktadır. Her sabah ve akşam ayakta sayım dayatılmaktadır. Havalandırmada ve iç mekanda toplam iki kamera vardır. Havalandırmada yan koğuştaki mahpuslarla konuştuklarında alarm çalmakta ve

gardiyanlar gelerek müdahale etmektedir. Bir kişilik yemek üç kişiye verilmektedir. Hiçbir gazete, dergi alınmamaktadır. Televizyonun ve su ısıtıcısı istemelerine rağmen kendilerine teslim edilmemiştir.

2. 11 Mart 2023'te Hasta Mahpuslara Özgürlük İnisiyatifi hasta mahpus Turan Çelik'in elleri kelepçeli bir şekilde bypass ameliyat edildiğini açıklamıştır.
3. 5 Mart 2024'te mahpus Vedat Hesas, ailesini telefonla arayarak "Sayımda arkadaşlarımız ayağa kalkmadığı için saldırıya maruz kaldı. Bize saldırarak işkence uyguluyorlar. Arama için geldiklerinde arkadaşlarımıza çıplak arama dayatmasında bulundular. Bunu kabul etmedikleri içinde saldırıya maruz kaldılar. Açlık grevinde olan arkadaşlarımıza kendi paraları ile aldıkları, meyve suyu, semaver, televizyonu keyfi bir şekilde vermiyorlar." demiştir.
4. Mahpus Kenan Kaya, 29 Nisan 2024'te kalp krizi geçirmiş, jandarmanın "ağız içi arama" dayatması nedeniyle hastaneye götürülmemiştir. 30 Nisan'da durumu ağırlaşan mahpus hastaneye sevk edilmiş, anjiyo yapılmış ve kalbine iki adet stent takılmıştır. Doktorlar gözetim altında kalması gerektiğini söylemesine rağmen, yeniden hapishaneye götürülmüştür.

Tespit edebildiğimiz kadarıyla Y tipi hapishanelerde bugüne dek yaşanan ve basına yansıyan hak ihlalleri:

1. 2023 yılının Eylül ayında Antalya Y tipi hapishanesinde mahpus Muhammed Kartal'a, koğuş penceresindeki tel örgülere itiraz ettiği için hücre cezası verilmiştir.
2. Kırşehir Y tipi hapishanesindeki Cebrail Ancar'ın annesi Sultan Ancar, basına "Duarların içinde yaşıyor. Günde bir saat çıkarılıyor havalandırmaya. Odasında kamera var ve her hareketi izleniyor. En son ziyaretine gittiğimizde, biz tişört giymiştik ama oğlum boğazlı kazakla geldi görüşmeye. Onu öyle gördükten sonra aylarca kendime geledim. Bir anne olarak kaldıramam diye, ne yiyip içtiğini sormadım. Hiç güneş ışığı almıyormuş odası." şeklinde açıklama yapmıştır. Kız kardeşi ise "Günde bir saat havalandırmaya çıkarılması dışında hiçbir aktivite ve spor yapma olanağı yok. Önceleri havalandırmaya tek başına çıkarılıyordu, diğer mahpuslar da getirilince beş kişi birlikte çıkarıldılar. Kaldığı odanın buz gibi olduğunu, söylüyor hep. Hapishaneyi güneş ışığı almayacak şekilde inşa etmişler. Kapılar otomatik olarak açılıp kapanıyor. Biz buradan ya kanser olarak çıkacağız ya öleceğiz ya da delireceğiz, diyor abim." şeklinde açıklama yapmıştır.

3. 24 Haziran 2024'te Adana Kürkçüler 1 nolu T tipi hapisanesinde tutulan 12 mahpusun, 6 Haziran'da yeni açılan Adana Suluca Y tipi hapisanesine sürgün edildiği öğrenilmiştir. Mahpusların tek kişilik hücrelerde tutuldukları, günde bir saat avluya çıkarıldıkları ve aralarında yaşlı, bakıma muhtaç mahpusların olduğu belirtilmiştir.

İnsan Hakları Kurumları ve Hukuk Örgütlerinin Raporları

1. Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği'nin 2021 yılı Hapishaneler Raporu

Ceza İnfaz Sisteminde Sivil Toplum Derneği, 2021 yılı Hapishaneler Raporu ile dış dünya ile iletişim, işkence ve kötü muamele, cezasızlık ve açlık grevleri gibi hapishanelerde öne çıkan hak ihlallerine dair gözlem ve değerlendirmelerde bulunmuş, 2021 yılında Türkiye hapishanelerinde sevk, çıplak arama, ifade özgürlüğü ve sayısız insan hakkı ihlalinin artarak devam ettiğini vurgulamıştır.³ S tipi yüksek güvenlikli hapishanelerin hücre mantığıyla kurulduğu ve tutulma şartlarının diğer yüksek güvenlikli hapishanelere kıyasla daha ağır olduğu tespitlerine yer verilmiştir.

CİSST, 2022 yılı Hapishaneler Raporu ile Tecrit Hapishaneleri başlığı altında, S ve Y tipi hapishanelerin getirdiği ağır tecrit koşullarından bahsedilmiştir. Yeni faaliyete giren S ve Y tipi hapishanelerde mahpusların sosyal etkinliklere katılımının daha fazla kısıtlandığı, mahpusların sohbet hakkından faydalanamadıkları, kütüphaneye çıkarılırken sorun yaşadıklarına dair şikayetlerini mektup, danışma hattı ve avukat ziyaretleri aracılığıyla CİSST'e aktarıldığı açıklanmıştır.⁴

Rapora göre 2022 yılı içerisinde özellikle daha çok tekli odalardan oluştuğu bilinen S tipi, Y tipi ve yüksek güvenlikli hapishanelerde bulunan mahpuslar, hapishanenin mimari yapısından kaynaklı daha ağır tecrit koşullarıyla karşılaştıklarını ve diğer mahpusları göremediklerini belirtmişlerdir. Bu durum, mahpusların anlamlı sosyal temas kurmalarının önüne geçmiştir. 2022 yılında koronavirüs pandemisinden sonra normalleşme sürecine geçildiği halde pandemi tedbirlerinin kalıcılaştığı, hapishanelerde herhangi bir sosyal etkinliğin yapılmadığı mahpuslarca iletilmiş, özellikle S ve Y tipi hapishanelerinin sayılarının da artmasıyla tecrit uygulamalarının sistematikleşerek yaygınlaştığı gözlemlenmiştir.

2. İHD Merkezi Hapishaneler Komisyonu'nun YGC ve S tipi Hapishaneler Raporu

³ https://cisst.org.tr/wp-content/uploads/2022/12/CISST_2021_Hapishaneler_Raporu_TR.pdf, Erişim Tarihi: 23.06.2024.

⁴ <https://cisst.org.tr/raporlar/hapishaneler-raporu-2022/>, Erişim Tarihi: 23.06.2024.

İHD'nin 15 Eylül 2023 tarihli YGC ve S tipi Hapishaneler Raporu ile Türkiye hapishanelerinde artık yerleşik uygulama halini alan ayakta sayım, izolasyon, çıplak arama, kötü muamele ve tecridin S tipi yüksek güvenlikli hapishanelerde yaygın olarak uygulandığı ve bu hapishanelerde yaşam hakkı ihlallerinin daha çok gündeme geldiği tespit edilmiştir.⁵

Raporda verilen bilgilere göre mahpusların spora veya etkinliğe çıkarıldıkları gün havalandırma haklarından yararlandırılmadığı, çamaşırlarını buldukları odalarda yıkamak ve kurutmak zorunda kaldıkları, tek bir oda içinde banyo, tuvalet ve yaşam alanının iç içe bulunması sebebiyle ortamın nemli ve mikrobik olduğu ve çeşitli hastalıkların meydana gelmesinin kaçınılmaz olduğu görülmektedir.

Aynı raporda, bu hapishaneler arasında uygulama tekliğinin olmadığı, hak kullanımı ve kısıtlamalarının çoğunlukla idarelerin keyfi tutumlarına göre değişebildiği, bu hapishanelerde diğer yüksek güvenlikli hapishanelerin aksine Halk Tv, Tele1 gibi televizyon kanallarına ve hatta Meclis Tv yayınına dahi izin verilmediği bilgisine yer verilmiştir.

3. Türkiye İnsan Hakları Vakfı, Türk Tabipler Birliği ve İHD ortaklığında “Kuyu Tipi Hapishaneler Kapatılsın” talebiyle gerçekleştirilen basın açıklaması

31 Mart 2024'te Türkiye İnsan Hakları Vakfı, Türk Tabipler Birliği ve İHD ortaklığında “Kuyu Tipi Hapishaneler Kapatılsın” talebiyle gerçekleştirilen basın toplantısında S ve Y tipi hapishanelerin fiziki koşulları sağlık hakkı yönünden de değerlendirilmiştir.⁶ “Kuyu tipi” olarak tanımlanan S ve Y tipi hapishanelerin mimari koşullarının mahpuslar yönünden ciddi sağlık hakkı ihlallerini yarattığına dair tıbbi tespitlerde bulunulmuştur.

Hücre tipi infaz sistemi, psikiyatrik rahatsızlıklar yaratmasının yanı sıra kısa-orta ve uzun vadede fiziksel olarak da birçok hastalığa neden olur. Dar, küçük ve güneş ışığı almayan bir alanda, yeterince hareket edemeden yaşamak kas-iskelet sistemi hastalıkları, diyabet, kalp damar hastalıkları, hipertansiyon, kanser başta olmak üzere birçok hastalığa neden olmaktadır. İzolasyon, duyu ve algısal uyaranların azlığı, algı ve duyu bozukluklarının görülmesine neden olabilir. Bu durum bazı psikiyatrik hastalıklara yol açabileceği gibi görme ve işitme duyusunda azalma, yer, zaman, mekan oryantasyon bozuklukları, dikkat ve duyu durumu

⁵ <https://www.ihd.org.tr/wp-content/uploads/2023/09/YGC-ve-S-Tipleri-Raporu-.pdf> , Erişim Tarihi: 23.06.2024.

⁶ https://tihv.org.tr/wp-content/uploads/2024/05/Sunum_31Mayis2, Erişim Tarihi: 23.06.2024.

bozuklukları gibi problemlere yol açar. Ayrıca dış ortamdan tümüyle yalıtılma, bağışıklık sisteminin zayıflaması ile sonuçlanır.

S tipi hapisanelerdeki uygulamaların özellikle insan psikolojisi üzerinde birçok tahribata yol açtığı, şüpheli ölümler, intihar vakaları, işkence ve kötü muamele uygulamalarının çokça yaşandığı yapılan başvurulardan derlenen verilerdir. Mahpusların hem dışarıyla hem de diğer mahpuslarla ilişkilerinin olabildiğince kısıtlandığı, bağlarının kesildiği bu infaz koşullarının mahpusları mutlak tecrit altına alan bir politika olduğu ortaya çıkmaktadır.

4. Özgürlük için Hukukçular Derneği Diyarbakır Şubesi, Diyarbakır Barosu, Tutuklu ve Hükümlü Aileleri İle Dayanışma Derneği Diyarbakır Şubesi'nin Ocak 2023- Eylül 2023 Hapishaneler Raporu

Rapora göre tecrit İmralı hapisanesinde Sayın Abdullah Öcalan ve arkadaşları üzerinde devam ettirilirken S ve Y tipi hapisanelerin açılması ile yaygınlaşmıştır. Sorunlarının çözümü için muhatap bulamayan, adalete erişimi engellenen mahpusların hak ihlallerini önlemek için açlık grevlerine başvurdukları belirtilmiştir. S ve Y tipi hapisanelerin infaz koşullarının mahpuslar üzerindeki tecridi derinleştirmeye dönük olduğu ifade edilmiştir.⁷

5. Çağdaş Hukukçular Derneği Hapishane Komisyonu'nun 25 Ağustos 2023 tarihli Y ve S tipi Hapishaneler Raporu

Raporda görüşme yapılan mahpusların S ve Y tipi hapisaneleri “Hitler’in Fırını” biçiminde tarif ettiği belirtilmektedir.⁸

Rapordaki tespitlere göre, havalandırma alanının hücreyle doğrudan bağı olmadığı için yağmurdan, güneşten korunacak herhangi bir yer bulunmamaktadır. Örneğin, mahpus havalandırma süresi içinde tuvalet ihtiyacı için hücreye geri dönmek isterse tekrar havalandırmaya çıkarılmamaktadır. Hücre kapıları elektronik olarak tasarlanmıştır. Bu kapıların açılması için görevli tarafından kontrol merkezinde bulunan butona basılması gerekmektedir. Bu durum mahpusların insansızlaştırılması politikasına bir örnektir. Kapıyı açan butonun çalışmaması durumunda kapının fiziken açılma imkanı bulunmamaktadır. Örneğin, mahpusların aktardığına göre; kapı arızalandığında kapının açılması yarım saat

⁷<https://www.diyarbakirbarosu.org.tr/public/uploads/files/9%20AYLIK%20RAPOR%20SON%20HAL%20C4%B0.pdf>, Erişim Tarihi: 23.06.2024.

⁸ <https://bianet.org/haber/s-tipi-cezaevlerinde-hucrede-kamera-bulunuyor-283200>, Erişim Tarihi: 23.06.2024.

sürmüştür. Bu durumda hücrede bulunan tutsağın kalp krizi geçirmesi gibi hızlı müdahale gerektiren bir durumda yaşanabilecek kapı arızası ölümcül sonuçlara yol açabilecektir.

6. Yeni Demokrasi Gazetesi'nin “Y tipi Hapishaneler Yeni Tabutluk Mu?” başlıklı 19 Aralık 2023 tarihli röportajı

İHD, ÖHD, TUHAY-DER, Yeni Demokrasi Aileleri Birliği, Yeni Demokrasi Aileleri Derneği, Partizan Şehit ve Mahpus Aileleri ve Mahpuslarla Dayanışma İnisyatifi üye ve yöneticilerinin anlatımlarına başvuru yapılan röportajda, bu hapishanelerin hücre modeli anlatılmış ve 1.70 boyundaki bir mahpusun kollarını iki yana açtığı duvardan duvara uzanabildiği söylenmiştir. Röportaj verenler bu hapishanelerin, özellikle politik mahpusları toplumdan yalıtma, kimliksizleştirme ve itaatkar hale getirmek üzere dizayn edildiğini vurgulamışlardır.⁹

Hakkında verilmiş herhangi bir disiplin cezası olmamasına rağmen politik mahpusların idare ve gözlem kurullarının “tehlikeli mahkum” kararı sebebiyle bu hapishanelere sürgün edildikleri tespitine yer verilmiştir.

İlgili mevzuat:

Cezası yüksek güvenli hapishanelerde infaz edilecek kişiler, 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun'un 9. maddesinde sayılmıştır. Bu madde ile yalnızca ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına mahkum olanlar ile örgüt kurmak, yönetmek ve örgüt faaliyeti çerçevesinde suç işlediği sabit olanların cezalarının yüksek güvenli ceza infaz kurumlarında çektirileceği belirtilmiştir.

Bununla beraber, aynı maddenin 3. fıkrasında “Eylem ve tutumları nedeniyle tehlikeli hâlde bulunan ve özel gözetim ve denetim altında bulundurulmaları gerekli olduğu saptananlar ile buldukları kurumlarda düzen ve disiplini bozanlar veya iyileştirme tedbir, araç ve usûllerine ısrarla karşı koyanlar bu kurumlara gönderilirler” idare ve gözlem kurulu kararı ile hakkında “tehlikeli mahkum” statüsü verilenlerin cezalarının da yüksek güvenli hapishanelerde infaz edileceği hüküm altına alınmıştır.

İlgili idare ve gözlem kurulu kararlarında, uygulamada bu fıkradaki “tehlikeli mahkum” statüsü belirlenirken idareye tanınan takdir yetkisinin aşıldığı ve ayrımcılık saikiyle kötüye kullanıldığı, müphem ifadeler ve keyfi gerekçelerle siyasi mahpusların yalnızca siyasi mahpus olmaları nedeniyle sözü edilen tanım kapsamına alındığı görülmektedir.

⁹ <https://www.youtube.com/watch?v=chePuVwzGYQ&t=193s>, Erişim Tarihi: 23.06.2024.

Adli Sicil İstatistik Müdürlüğü'nce paylaşılan verilere göre, siyasi suçlar yönünden tutuklu ve hükümlü sayısının ciddi artış gösterdiği son yıllarda, bu suçlardan hakkında tutuklama kararı verilenler dahi idare ve gözlem kurulu kararları ile “tehlikeli mahkum” kapsamına sokularak, ağırlaştırılmış müebbet hükümlüleri ile aynı infaz koşullarına tabi tutulmaktadır. Böylece hakkında kesinleşmiş bir mahkumiyet kararı olmayan ve tedbiren hapisanede tutulan mahpusların özgürlüğünden alıkonulma şartları da ağırlaştırılmaktadır.

Sonuç ve Değerlendirme

Yoksulluk, ırksal ayırım ve kültürel temelde ötekileştirmenin olmadığı; toplumsal barış ve uzlaşımın hakim olduğu yönetim biçimlerinde kapatılma mekanlarına ihtiyaç duyulmayacağı, suç tanımlarının egemen sınıf ve ulus zaviyesinden yapılmadığı toplumlarda suçun ve suçluluğun da bütüncül politikalarla önlenilebileceği gözetildiğinde Türkiye’de son yıllarda artan mahpus sayısı ve hapisane tiplerinin ciddi bir siyasal krize işaret ettiği tartışmasıdır.

Kaynağını tarafı olunan uluslararası sözleşmelerde ve Anayasa’da bulan 5275 Sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun’un 2. ve devamı maddelerinde hürriyetten yoksunluğun, insan onuruna saygının korunmasını sağlayan maddî ve manevî koşullar altında, insan olmaya içkin hakların dokunulmazlığı hatırd tutularak sağlanması gerektiği hüküm altına alınmıştır.

Ancak bütün bir insanlık birikimi ve toplumsal mücadelelerin sonucu olarak yasalarla koruma altına alınan temel insan haklarının dahi kullanımının engellendiği Türkiye hapisaneleri, keyfi ve hukuksuz uygulamaların yerleşikleştiği mekanlar haline gelmiştir. Bu husus gerek doğrudan bu uygulamaların tarafı olan mahpusların yargısal başvurularına dair ihlal kararları, gerekse insan hakları örgütlerinin tespit ve gözlemlerini içerir raporlarla da ortaya konmaktadır.

Son yıllarda, özellikle tutuklama koruma tedbirinin kullanım amacının siyasal yargı pratikleri ile aşındırıldığı, hapisanelerin doluluk oranlarının günden güne artmasıyla adli suçlar yönünden ceza infaz sürelerinin kısaltılması şeklinde, kamuoyuna yargı paketi adıyla duyurulan infaz düzenlemelerine ihtiyaç duyulmakta, buna karşın siyasi mahpusların “iyi halli” olmadıkları gerekçesiyle tahliyeleri engellenmekte, yeni ceza infaz kurumu ve tiplerinin inşası da bir müjde biçiminde ilan edilmektedir. S ve Y tipleri gibi yüksek güvenlikli hapisaneler de güvenlikçi devlet politikalarına duyulan ihtiyaca karşılık gelmektedir.

Nitekim Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü internet sitesinde yer alan¹⁰ Türkiye Ceza Kurumları Araştırma Projesi’’ne dair çağrı metninde “Ceza infaz kurumlarında devlet otoritesinin giderek azaldığı 1990’lı yılların sonunda, önce 1997 yılında çıkarılan 4301 sayılı Ceza İnfaz Kurumları ile Tutukevleri İşyurtları Kurumunun Kuruluş ve İdaresine İlişkin Kanun yürürlüğe girmiş...2000’li yıllarda faaliyete geçen yüksek güvenlikli ceza infaz kurumları ile koğuş yerine oda sistemi temelli yeni mekânlar Türkiye ceza infaz tarihinde yerini almıştır.” şeklinde ifade bulan bu ihtiyaç, hapishanelerin insanı ve toplumu odağa alan bakış açısı yerine, devlet otoritesinin tesis edilmesinin amaçlandığı mekanlar olarak kurgulandığının açık beyanı olmuştur.

Hapishane idarelerinin, kaynağını mevcut siyasal iktidarın totaliter yönetim biçiminden alan ve siyasal konjonktüre göre biçim değiştiren tecridi derinleştirmeye dönük uygulamaları, Sayın Abdullah Öcalan ve evrensel insan haklarının hiçbir surette tanınmadığı ve istisnai hukuk yaratımı ile özdeşleşen İmralı Hapishanesi özelinde yoğun olarak tartışılmaya başlanmıştır. İmralı hapishanesi Türkiye hukuk sisteminin bir kara deliği olarak tecritin en derin ve özel bir şekilde işlendiği yerdir.

Sayın Öcalan’ın uluslararası bir komployla alıkonularak tutuklandığı 1999 yılından beri hapishanelerde gittikçe derinleşen ve yayılan tecrit koşulları her geçen gün, Sayın Abdullah Öcalan üzerinden yürütülen propagandatıf siyasal söylemlerin iktidara sağladığı meşruiyetle tüm Türkiye hapishanelerinde katmerlenmektedir. İmralı hapishanesinde Sayın Abdullah Öcalan ve arkadaşlarıyla 4 yıl 2 aydır aile görüşü ve 4 yıl 9 aydır avukat görüşü yaptırılmamaktadır.

Hapishanelerdeki siyasi mahpuslardan binlercesi "Abdullah Öcalan’a özgürlük, Kürt sorununa çözüm” talebiyle 27 Kasım 2023’te süresiz dönüşümlü açlık grevine başlamışlar, 4 Nisan’da eylemlerini yeni bir aşamaya taşıyarak aile ve telefon görüşlerine çıkmama kararı almışlar, 3 Temmuz’da eylemlerine son vermişlerdir. Mahpusların yakınları tarafından 6 kentte Amed, Êlih, İstanbul, İzmir, Mersin ve Adana’da hapishaneler önünde eş zamanlı olarak “özgürlüğe ses ver” eylemleri yapılmaktadır. Mahpuslar eylemleriyle tecrit politikalarına son verilmesini amaçlamışlardır.

¹⁰<https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/turkiye-ceza-infaz-kurumlari-tarihcesi-arastirmaprojesi#:~:text=2000'li%20y%C4%B1llarda%20faaliyete%20ge%C3%A7en,ceza%20infaz%20tarihinde%20yerini%20alm%C4%B1%C5%9Ft%C4%B1r,Erişim Tarih,i, 23.06.2024.>

Gerek mimari yapısı gerekse infaz koşulları itibariyle tek tutma, insan olmaya içkin asgari hakların erişimini kısıtlama ve mahpusları kimliksizleştirmeyi odağa alan yeni tip hapisanelerin inşası, Türkiye’de 22 yıllık AKP iktidarının hapsedme pratikleri üzerinden rejim inşasını anlamayı da mümkün kılmaktadır. Kürt sorununda çözümsüzlükle kendine var olma koşulları yaratan iktidar, hapisanelerdeki siyasi mahpuslara da düşman infaz hukuku kurallarını dayatmaktadır.

Mahpusların “tabutluk” ve “kuyu tipi” biçiminde tanımladığı S ve Y tipi yüksek güvenlikli hapisanelerde,

- Güneşe ters dizayn edilmeleri, modül adı verilen tek kişilik hücrelerin 10 m2, 3 kişilik hücrelerin ise yaklaşık 20 m2 ebadında olması, bu hücrelerin havalandırmasının bulunmaması ve mahpusların havalandırma için ayrı bir bölüme tek başına çıkarılması, havalandırma hakkından hapisane idarelerinin keyfi tutumlarına göre günde yalnızca 1-1.5 saat yararlandırılmaları, apartman boşluğuna benzeyen boş bir alana bakan hücre pencerelerinin sık örülü elekli teller ile kapatılmış olması dolayısıyla temiz hava ve gün ışığından yararlanamaması mahpusların psikolojik ve fizyolojik sağlığını olumsuz etkilemektedir. Bu durum aynı zamanda İnfaz Kanunu’nun 63. maddesinin 4. fıkrasında düzenlenen “Oda ve kısımlarda iklim koşulları göz önüne alınarak yeterli yer, ışık, ısınma, havalandırma ve hijyen sağlanır.” hükmüne de aykırıdır.
- Tuvalet, banyo ve mutfak tezgahının bulunduğu hücrelerde çamaşır ve bulaşıklarını da burada yıkayan, güneş ışığı almayan ve rutubetli bu modüllerde günün takribi 22.5 saatini geçiren mahpuslar için bu hapisanelerin infaz koşulları ağır hijyen ve sağlık hakkı ihlallerine neden olmaktadır.
- Atölye ve kurs gibi hakların kullandırılmaması, sohbet hakkının engellenmesi, spor faaliyetlerinin ayda yalnızca bir defa ve bir saat olarak kısıtlanması, aile görüşlerinin avukat görüşme odaları gibi şeffaf camlarla çevrili olan kabinlerde, ziyaretçilerle tek tek gerçekleştirilmesi ve yönetmelikle 1 saat olarak belirlenen görüş süresinin idarenin takdirine göre 30 dakika ile 1 saat arasında değişebilmesi, avukat görüşlerinin ise konuşulanların tümüyle işitilebileceği düzeyde ses yalıtımının olmadığı kabin içlerinde, tüm bir görüşme süresince infaz koruma memurlarının fiili göz hapsinde gerçekleştirilmesi şeklindeki uygulamalar Anayasa’nın 20. maddesiyle hüküm altına alınan özel hayata ve aile hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkının özüne dokunmaktadır.

- HÜcre içlerinde ortak alan ve banyoyu görecekte şekilde bulundurulan kameralar mahpusları 24 saat izlediğinden yine özel hayata saygı gösterilmesini isteme hakkı ihlal edilmektedir.
- Modül adı verilen hücrelerin kapıları, modüllerin bulunduğu her katta mevcut Lokal Kapı Panelleri vasıtasıyla otomatik olarak açıldığından, mahpuslar butonlarla açılıp kapanan otomatik bu hücre kapılarının yanında bulunan megafonlarla ancak seslerini duyurabildiğinden, revir ve diğer tüm ihtiyaçlara dair taleplerine infaz koruma memurlarınca bu megafonlardan seslenilmek suretiyle karşılık verilebilmekte, böylece insan temasının asgari düzeyde tutulmaya çalışıldığı bu mekanik sistem mahpusların duysal yetilerinin zayıflaması ve mahpuslar üzerinde psikolojik açıdan zamana yayılan bir şekilde onarılamaz etkiler meydana getirmesi kaçınılmazdır. Deprem, yangın, ani kalp krizi gibi durumlarda elektronik sistemin arızalanması halinde mahpusların yaşamını tehlikeye sokacağı da açıktır.
- Bu hapishanelerde pek çok şüpheli ölümün yaşandığı göz önünde bulundurulduğunda yukarıda sayılan tüm koşulların işkence ve insanlık dışı muamele olduğu, mahpusları ölüme sürüklendiği, ölümlerin hiçbirinin doğal ölümler olmadığı açıktır.

Bizler Halkların Eşitlik ve Demokrasi Partisi Hukuk ve İnsan Hakları Komisyonu olarak tecride karşı eylem yapan binlerce mahpusun taleplerinin sesi olmak sorumluluğuyla hazırladığımız raporumuzu kamuoyunun dikkatine sunmakla, başta İmralı Hapishanesi olmak üzere tüm hapishanelerde insan onuruna aykırı tecrit koşullarına son verilmesi, başta kuyu tipi S ve Y hapishaneleri olmak üzere tüm yüksek güvenli hapishanelerin kapatılması ve yapımlarının durdurulması, bu hapishanelerde yaşanan tüm insan hakkı ihlallerinin etkili bir şekilde soruşturulmasını ve cezasızlık pratiklerine son verilerek sorumluların yargılanmasını, işkence ve tecrit uygulamalarına son verilmesini talep ediyoruz.

DEM Parti Hukuk ve İnsan Hakları Komisyonu